

Türkiye’de iklim hareketinin kısa tarihi: Uluslararası müzakerelerden ulusal politikaya

Barış Gençer Baykan*

Yönetici Özeti

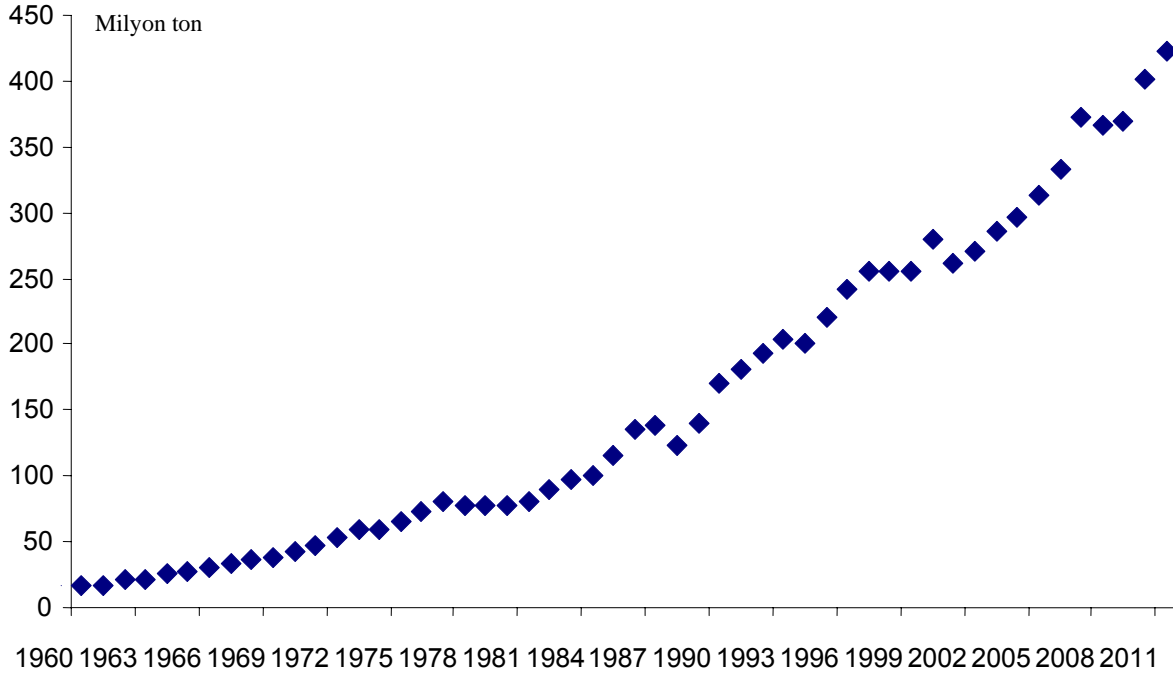
2011 yılı toplam sera gazı salımları 1990 yılına göre %124 artış gösteren Türkiye bugüne kadar hiçbir sera gazı salım taahhüdünde bulunmadı. Uluslararası iklim müzakerelerinde bağlayıcı kararlar çıkmadığı sürece Türkiye özel koşullarını bahane ederek iklim değişikliğine karşı ulusal ve uluslararası planda etkin bir mücadele vermektan kaçınmaya devam ediyor. Türkiye iklim hareketi, Türkiye'nin mutlak bir sera gazı salım azaltım hedefi koyması, bunu enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji hedefleriyle desteklemesi, fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması ve uluslararası planda iklim dostu politikaları savunarak üzerine düşen sorumluluğu alması için mücadele ediyor. Türkiye iklim hareketi 2005'te gelişmeye başlayan küresel iklim hareketinin bir parçası oldu ve iklim değişikliği ile mücadelede bağlayıcı ve etkin bir uluslararası anlaşma için küresel taleplere katıldı. 2007 yılında "Türkiye Kyoto'yu İmzala" kampanyası iklim değişikliğini ülkenin siyasal gündemine taşıdı. 2009'da Kopenhag'daki iklim zirvesinden bağlayıcı bir anlaşma çıkmaması Türkiye iklim hareketini stratejisini değiştirmesine ve orta vadede ulusal iklim politikalarının oluşturmasına ağırlık vermesine yol açabilir.

İklim değişikliği ve etkileri

İklim değişikliği, insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 2007 yılında yayımlanan 4.değerlendirme raporuna göre, sıcaklıklardaki artışa bağlı olarak hidrolojik döngünün değişmesi, kara ve deniz buzullarının erimesi, kar ve buz örtüsünün alansal daralması, deniz seviyesinin yükselmesi, şiddetli hava olaylarının sıklığının ve şiddetinin artması, kuraklık, çölleşme, salgın hastalıkların ve zararlıların artması gibi ekosistemi ve insan yaşamını doğrudan veya dolaylı etkileyecek sonuçlar doğuracak. ¹ Akdeniz Havzası'nda yer alan Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında yapılan öngörülere göre, iklim değişikliğine karşı yüksek derecede hassas bölgeler içinde yer alıyor. Türkiye'nin 2007 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) sunduğu Birinci Ulusal Bildirim, iklim değişikliğinin Türkiye'deki etkilerinin artan yaz sıcaklıkları, batı illerinde azalan kış yağışları, yüzey sularının kaybı, artan sıklıkta kuraklık, toprak bozulması, kıyı erozyonu ve sel şeklinde olacağını belirtiyor. Bu durum, gıda üretimi için gereken su kaynakları ve kırsal kalkınma üzerinde olumsuz etkiler yaratıyor ve bu etkilerin şiddetinin giderek artması bekleniyor. Örneğin, Türkiye'nin Ege kıyılarında yer alan Gediz ve Büyük Menderes Havzaları'nda bu yüzyılın sonunda yüzey sularının %50'sinin kaybolacağı, tarımsal, evsel ve sanayide su kullanımında aşırı su sıkıntısı yaşanacağı tahmin ediliyor. ²

Buna karşılık Türkiye iklim değişikliğine neden olan sera gazı emisyonlarını artırmaya devam ediyor. TÜİK'in açıkladığı "Seragazı Emisyon Envanteri'ne göre 2011'de toplam seragazı emisyonu karbondioksit (CO2) eşdeğeri olarak 422.4 milyon ton olarak tahmin edildi ve 1990 yılına göre yüzde 124 artış gösterdi. Uluslararası iklim müzakerelerinde bağlayıcı kararlar çıkmadığı sürece Türkiye özel koşullarını bahane ederek iklim değişikliğine karşı ulusal ve uluslararası planda etkin bir mücadele vermiyor, sera gazı emisyon hedefi vermektan kaçınıyor. Bu bağlamda daha önceki araştırma notlarımızda Türkiye'nin iklim müzakerelerindeki pozisyonunu ele almıştık. ³ Bu kez de sivil toplum açısından Türkiye'deki iklim hareketinin kısa tarihini inceleyeceğiz. İklim hareketinin çıkış noktasını, temel dinamiklerini, küresel iklim hareketine nasıl eklendiğini ve karar vericiler ve kamuoyu nezdinde ortaya koyduğu savları ele alacağız. Son olarak da iklim hareketinin kronolojisine yer vereceğiz.

Şekil 1: Türkiye'nin sera gazı salımı (1960-2011)

Kaynak: UNFCCC⁴; CIADC, populstat, ONU, AFP⁵, TÜİK

Türkiye’de İklim Değişikliği Küresel Eylem Günü: ABD Kyoto’yu İmzala

İklim değişikliği küresel bir konu fakat değişiklikten ülkelerin farklı seviyelerde etkileniyor/etkilenecek olması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin alacağı sorumlulukların muğlaklığı uluslararası toplumun ortak ve etkin mücadele geliştirmesini engelliyor. İklim politikalarını etkilemeyi amaç edinmiş siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, ağlar ve toplumsal hareket örgütleri yerel, ulusal ve küresel düzeylerde koalisyonlar oluşturup hükümetler ve şirketlere baskı kuruyorlar. İklim değişikliği ve toplumların buna karşı geliştirdikleri çözümler bugüne kadar ağırlıklı olarak uluslararası iklim müzakereleri ve uluslararası kuruluşlar etrafında yürütüldü.⁶ Oysa ulusal ve yerel politika süreçleri hem kendi içinde anlamlı hem de ülkelerin uluslararası plandaki tutumlarını biçimlendirebiliyor. Türkiye’de iklim değişikliği, uluslararası iklim müzakereleri dışında siyasi gündeme çok giremedi. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yaptığı araştırmada toplumun yüzde 66’sının iklim değişikliği sorununu endişe verici bulduğu ama bilgi düzeyinin düşük olduğu gözlemleniyor. Türkiye’de çevre sorunları ile günlük yaşam alışkanlıkları arasında bir bağ kurulsa da, iklim değişikliği henüz doğrudan insan yaşamıyla ilişkilendirilmiyor.⁷

1980’li ve 90’lı yıllarda tek tek çevre STK’ları, yayınlar ve etkinlikler aracılığıyla iklim değişikliği konusunda faaliyet göstermeye başlasalar da 2000’li yıllara kadar eşgüdümlü bir iklim hareketinden bahsedemeyiz. Türkiye’de iklim değişikliği hareketinin 2005 yılının Aralık ayında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Diyarbakır ve Eskişehir’de yapılan protestolarla başladığını öne sürebiliriz. Söz konusu protestolar 34 ülkede aynı anda gerçekleştirilmiş ve iklim değişikliği ile mücadele için ilk defa küresel bir kampanya başlatılmıştı.⁸ Türkiye iklim hareketinin de parçası olduğu bu küresel kampanya, BMİDÇS’nin 11. Taraflar Konferansı’nın (COP11) Montreal’de toplandığı 28 Kasım- 9 Aralık 2005 tarihlerindeki İklim Zirvesi’ne denk getirilmişti. Çevre ve iklim konusunda mücadele eden hareket, STK ve siyasi partilerin başı çektiği bir koalisyon oluşturuldu.⁹ İklim değişikliği ile mücadele konusundaki uluslararası tek çerçeve sözleşme olan Kyoto Protokolü’nün yürürlüğe girmesi için onaylayan ülkelerin 1990’daki sera gazı emisyonlarının yeryüzündeki sera gazı emisyonlarının %55’i olması gerekiyordu. Şubat 2005’te Rusya’nın taraf olmasıyla Protokol yürürlüğe girdi fakat gelişmiş ülkelere sadece ABD ve Avustralya Protokolü imzalamıyordu. Kyoto Protokolü, 1992’de Rio’da (Brezilya) gerçekleştirilen Dünya Zirvesi’nde kabul edilen BMİDÇS’nin eki olarak kabul edilen uluslararası bir anlaşma ve sera gazı emisyonunun azaltılması için sanayileşmiş ülkelere bir dizi bağlayıcı hedefler öngörüordu.¹⁰ Küresel iklim kampanyasının temel talebi ABD ve Avustralya’nın Kyoto Protokolü’nü imzalamasıydı. Protestoların Türkiye ayağında küresel taleplerin yanısıra Türkiye’nin sera gazı envanterini acilen çıkartması

ve kömür, petrol gibi fosil yakıta dayalı üretim ve küresel ısınmanın artmasına neden olan yatırımları derhal iptal edilmesi ve temiz enerjilerin tercih edilmesi dile getirildi.

Türkiye Kyoto'yu İmzala

İklim hareketinin Türkiye'nin de Kyoto Protokolü'nü imzalaması talebini dile getirmesi 2006 yılında Yeşiller'in iklim değişikliği konusundaki politik faaliyetleri çerçevesinde olgunlaşmıştır. Türkiye Yeşilleri'nin Avrupa Yeşilleri ile paralel biçimde "İklim Değişikliğini Durdur, Yaşamı Sürdür" sloganıyla 16 Şubat 2006'da bir iklim değişikliği kampanyası başlattı. Türkiye'nin küresel iklim değişikliği ile mücadelede yükümlülük almaktan kaçmaması ve Kyoto Protokolü'nü imzalamasının talep edildiği kampanyada çözüm olarak yenilenebilir ve temiz enerji kaynaklarına yönelmesi, enerji verimliliğinin geliştirilmesi ve petrol bağımlısı ulaşım politikalarının terk edilmesi gerektiği belirtildi. Ayrıca Kyoto Protokolü'nün gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği yaratan sera gazı emisyonlarını 2012 yılına kadar 1990 seviyesinin yüzde 5,2 altına indirmeleri hedefinin çok yetersiz olduğu, Yeşiller'in önerisinin bu hedefin gelişmiş ülkeler için 2020'ye kadar yüzde 30, 2050'ye kadar yüzde 80 olması gerektiği vurgulandı. Bu kampanya Kasım 2006'da gerçekleştirilecek iklim değişikliği küresel eylem gününe kadar iklim değişikliği eğitimi, paneller, toplantılar ve lobi faaliyetleriyle devam etti.

06-17 Kasım 2006 tarihlerinde Kenya'nın başkenti Nairobi'de düzenlenen İklim Değişikliği Taraflar Konferansı'na dikkat çekmek ve dünya hükümetlerinden Kyoto Protokolü'nü 2012'den itibaren güçlendirmelerini ve genişletmelerini talep etmek üzere ABD, Almanya, Arjantin, Avusturya, Bangladeş, Belarus, Belçika, Birleşik Krallık, Bolivya, Bulgaristan, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Filipinler, Finlandiya, Fransa gibi birçok ülkenin olduğu 47 ülkede eş zamanlı eylemler düzenlendi. Bu çerçevede 4 Kasım günü İstanbul Kadıköy'de "Küresel Isınmayı Durdurun-Türkiye Kyoto'yu İmzala!" başlığıyla bir miting gerçekleştirildi. Küresel Eylem Gurubu'nun düzenlediği mitinge katılanlar fosil yakıtlara dayalı ekonominin terk edilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını ve yetersiz olmasına rağmen Kyoto Protokolü'nün de bir an önce imzalanmasını talep etti.

Gelişmiş ülkelerin iklim değişikliğine yol açan sera gazı emisyonlarının büyük ölçüde azaltılması için Kyoto sonrası (2012 sonrası) hedefler alması küresel iklim kampanyalarının ana vurgusu olurken her ülke kendi ulusal iklim politikalarını da geliştirmeye başladı. Ülkelerin sera gazı salımlarının sınırlandırılmasının tartışıldığı iklim müzakerelerinde Türkiye'nin temel dayanağı, Türkiye'nin iklim değişikliğine katkısının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok az olduğu ve kişi başına düşen CO2 salımlarında Türkiye'nin Dünya, OECD ve AB kişi başı ortalamalarının altında olduğu görüşüydü. Türkiye'nin 1990 yılında kişi başı 3 ton olan salımları 2011 yılında 5,7 ton değerine ulaştı. Dünya ortalaması yaklaşık 4 ton iken AB'de 10,5 ton, ABD'de ise 19 ton seviyelerinde. Türkiye, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik küresel çabalara kendi özel koşulları ve imkânları çerçevesinde katkıda bulunacağı vurgularken özel koşullar arasında "Türkiye'nin kişi başı GSYİH bazında, Kyoto Protokolü kapsamında sayısal sera gazı azaltım hedefleri bulunan Ek-1 Ülkelerinin¹¹ tamamı, ekonomileri hızla gelişmekte olan Ek-1 Dışı Ülkelerin birçoğu ile mukayese edildiğinde, görece olarak daha düşük bir refah düzeyine sahip olması ve sanayileşme seviyesi olarak henüz diğer OECD ve EK-I ülkeleri ile karşılaştırılabilir seviyede olmaması" gösteriyordu.

Şubat 2007'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dr. M.Hilmi Güler, Çevre ve Orman Bakanı Osman Pepe ile Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker İklim Değişikliği, Kuraklık ve Su Yönetimi Toplantısı için bir araya geldiler ve iklim değişikliğinin Türkiye'ye etkisini ve kısa, orta vadede alınabilecek tedbirleri tartıştılar.¹² İklim değişikliği konusunda ilk defa bir araya gelen bakanlar sorunun aciliyetini ve vehametini ortaya koyarken küresel ısınma ile ilgili sorumluluk alacaklar arasında önceliği bireylere verdiler ve devletlerin, hükümetlerin ve şirketlerin sorumluluklarından ziyade *bireysel* su ve enerji tasarruflarına vurgu yaptılar.

Yeşiller, 13 Şubat 2007'de İklim Değişikliği Acil Eylem Planı'nı açıkladı. Politika, Önleme ve Uyum başlıklarından oluşan planda Türkiye'nin iklim değişikliği politikasının hazırlanması çerçevesinde Kyoto Protokolü'nü gecikmeden imzalaması ve 2020'ye kadar mali portresi ve kaynakları belirlenmiş bir sera gazı emisyon hedefi koyması; sera gazlarının salınımını azaltacak enerji, sanayi ve ulaşım politikaları çerçevesinde enerjinin verimli kullanılması için acilen yasal düzenlemelerin yapılması, yeni kömürlü termik santral projelerinin iptal edilmesi ve bütün yeni enerji yatırımlarının sadece yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılması Hükümete önerildi. Türkiye'deki iklim hareketinin 2007-2009 yıllarındaki temel talebi Türkiye'nin Kyoto Protokolü'nü imzalaması olacaktı. Türkiye Yeşilleri Koordinasyon Grubu, "Türkiye Kyoto'yu İmzala" sloganıyla Birleşmiş Milletler'in Kyoto Protokolü'nün yıldönümü olan 16 Şubat 2007'de bir imza kampanyası başlattı. Kampanyada, tarihsel olarak küresel sera gazı emisyonlarında Türkiye'nin ileri derecede endüstrileşmiş ülkeler kadar sorumluluğu olmasa da petrol, kömür ve doğalgaz gibi fosil yakıtlara bağımlılığı

giderek artan ve 1990-2004 yılları arasında sera gazı salımlarını %110'luk bir artışla 170 milyon tondan 357 milyon tona çıkararak dünyada sera gazı salımlarını en hızlı arttıran ülkeler arasına giren Türkiye'nin sera gazı indirim hedefi alması gerektiği vurgulandı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na hitaben başlatılan imza kampanyasında "Türkiye'nin iklim değişikliğine neden olan gazları hızla artan oranda üreten bir ülke olarak, dünya üzerindeki yaşamı tehdit eden küresel ısınmayı durdurmak için üzerine düşenleri yapmasını, ilk adım olarak da sera gazlarında indirim hedeflerini belirlemek için gerekli çalışmaları yaparak, Kyoto Protokolü'nü en kısa zamanda imzalamasını istiyoruz." ifadelerine yer verildi. 2 ay süren imza kampanyasının ilk yüz imzacısı arasında bilim insanları, sanatçılar, akademisyenler ve çevre ve iklim aktivistleri yer aldı. İlk haftada 50 bin kişi imza verirken toplamda 168 bin imza TBMM'de dönemin Küresel Isınma Meclis Araştırma Komisyonu Başkanı Kayseri Milletvekili Adem Baştürk'e teslim edildi.

Başka bir enerji mümkün

28 Nisan 2007 günü İstanbul Kadıköy Meydanı'nda "Başka Bir Enerji Mümkün-Türkiye Kyoto'yu İmzala" talebiyle Türkiye'deki en büyük çevre mitinglerinden biri gerçekleştirildi. Çevre örgütlerinin Çernobil'in yıldönümünde her yıl Nisan ayında düzenledikleri mitingler 2007'de Türkiye Kyoto'yu İmzala kampanyasıyla birleşti. 70'e yakın sivil toplum örgütü, oluşum, kurum ve platformun desteğiyle Küresel Eylem Grubu, Greenpeace ve Yeşiller'in çağrıcılığıyla düzenlenen mitingde ana tema enerjeydi.¹³ Hükümetin mevcut enerji sistemlerini sürdürmeye yönelik politikalarından vazgeçmesi, enerjinin akıllıca ve verimli kullanılmasıyla birlikte bugün teknolojik olarak kendini kanıtlamış olan rüzgâr, güneş, su, jeotermal ve biyokütle gibi yenilenebilir enerjilerle yeni bir enerji sistemi inşa etmenin gerekliliği gerek miting öncesi gerçekleştirilen toplantı ve etkinliklerde gerekse miting sırasında sıkça vurgulandı. Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne imza atması da temel taleplerden biriydi. 26 Nisan'ın Çernobil nükleer felaketinin 21.yılı olması nedeniyle felaketin günümüze kadar süren insani ve çevresel etkilerine de yer verildi. İklim değişikliği ile mücadelenin araçlarından biri olarak sunulmaya çalışılan nükleer santrallerin çözüm olamayacağı ifade edildi. Greenpeace Nisan ayı başında yayınladığı "Enerji [D]evrimi: Sürdürülebilir bir dünya için enerji yol haritası" adlı raporda enerji sistemi senaryolarında iklim değişikliği ile etkili bir mücadelenin yolu çizilirken, nükleer enerji de devre dışı bırakılıyordu.¹⁴

İklim Değişikliği Küresel Eylem Günü, Aralık 2007'de Endonezya'nın Bali kentinde toplanan BM İklim Zirvesi çerçevesinde dünyada, Türkiye'nin de dahil olduğu 84 ülkede "Kyoto Şimdi" başlıklı mitinglere yüzbinlerce insan protestolara katıldı. Türkiye'de Ankara ve İzmir'de farklı grupların oluşturduğu koalisyonlarla 1 ve 2 Aralık günleri mitingler gerçekleştirirken 8 Aralık 2007 günü İstanbul'da da "Türkiye Kyoto'yu İmzalasın" sloganıyla bir miting gerçekleştirildi. Hükümetin Kyoto'yu imzalaması için daha önceki yıllarda olduğu gibi BM iklim zirvelerini siyasi bir fırsat olarak kullanan iklim değişikliği hareketi önceki yıllardan farklı olarak yerel düzeyde özellikle nükleer, termik ve HES mücadeleleri veren çevre mücadelelerini de iklim hareketi ile buluşturma yolunda adımlar attı. Kazdağları, Hasankeyf, Akkuyu, Kahramanmaraş, Eşme, Aliğa, Fındıklı, Sinop gibi yerlerden yerel çevre mücadelelerinin temsilcileri de mitinge katıldı veya destek verdi.¹⁵ İklim değişikliği eylem gününde dünyadaki diğer ülkelerdeki etkinliklere paralel olarak Türkiye'de düzenlenen etkinliklerin yanı sıra çevre STK'ları iklim zirvelerinin takipçisi olma, Türkiye heyetine katılma veya dışarıdan protesto ederek müdahil olmaya çalıştılar. TEMA Vakfı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) nezdinde Gözlemci STK statüsüne sahip olan Türkiye'den ilk sivil toplum kuruluşu oldu. TEMA Vakfı'nın 16 Ocak 2007 tarihinde UNFCCC sekreteryasına Gözlemci STK statüsü kazanmak için yaptığı başvuru Endonezya'nın Bali Adası'nda 04-14 Aralık 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmekte olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nın ilk oturumunda katılımcı ülkelerin onayıyla kabul edildi.¹⁶ Ayrıca Doğa Derneği ve Enerji Ekonomisi Derneği de zirveye katılırken, REC Türkiye (Bölgesel Çevre Merkezi) Hükümetlerarası Kuruluş olarak görüşmelere akredite oldu.

Nisan 2008'de düzenlenen Nükleer Enerjiye Hayır mitinginde iklim değişikliğine ve Kyoto Protokolü'ne özel bir vurgu yapılmadı. Eylül ayında İklim değişikliğine dikkat çekmek için Avrupa turuna çıkan Greenpeace'in "Rainbow Warrior" (Gökkuşluğu Savaşçısı) gemisi İstanbul'a geldi. Geminin İstanbul'daki turu "Kömürden Kurtul İklimi Kurtar" kampanyası çerçevesinde kamuoyunun dikkatini kömür kullanımı ile iklim değişikliği arasındaki bağlantıya çekmekti. Türkiye'de yapılması planlanan 40 termik santralin iklim değişikliğini derinleştireceğini ifade eden Greenpeace aktivistleri, Enerji Bakanlığı'ndan yenilenebilir enerjilere yatırım yapmasını ve enerji verimliliğine önem vermesini talep ettiler.¹⁷

Kyoto'ya taraf olunmasına rağmen iklim politikası yok

Haziran 2008'de Kyoto Protokolü'ne katılımın uygun bulunduğu yasa tasarısı TBMM'ye sunulduğunda, Protokol'ün imzalanması devletin kurumları arasında bir ayrışmaya neden olmuştu. Dışişleri, Çevre ve Orman, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları ve AB Genel Sekreterliği imzadan yanayken, olası yüksek maliyetleri ve kalkınmayı engelleyebileceği endişesiyle DPT, Ulaştırma Bakanlığı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları karşı çıkıyordu.¹⁸ İş dünyasında ise TOBB, sanayinin büyümesini durduracağı; TİSK de ülkenin kalkınmışlık düzeyine ve büyüme ihtiyacına uygun olmadığı için Kyoto Protokolü'nün imzasına karşı çıkmıştı. Diğer yandan TÜSİAD, AB üyelik çerçevesinde ve 2012 sonrası müzakere sürecinde Türkiye'nin etkin olabilmesi için imzadan yana bir tutum almıştı. Türkiye, 1997 yılında BMİDÇS kapsamında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'ne dört yıl sonra 2009 yılı Şubat ayında 185. ülke olarak taraf oldu. Kyoto'ya taraf olunmasında iklim hareketinin etkisinden ziyade 2012 yılına kadar Türkiye'nin Kyoto Protokolü çerçevesinde herhangi bir sorumluluk altına girmeyecek olmasıydı.

İklim hareketinin bir sonraki randevusu Polonya'daki müzakerelerdi. 14. Taraflar Konferansı (COP14) 1-12 Aralık 2008 tarihleri arasında Polonya'nın Poznan kentinde gerçekleştirildi. İklim değişikliği küresel eylem günü devam etti ama ekonomik krizin etkisi ve Kyoto sonrası kararların esas olarak 2009 yılında alınacak olması nedeniyle daha düşük bir profilde seyretti.¹⁹ 60 ülkede gerçekleştirilen protestolarda dünya liderlerine küresel iklim değişikliğini durdurmanın hükümetlerin önünde acil bir görev olarak durduğu mesajı verildi. Türkiye'de de bir önceki yıla oranla daha sınırlı bir faaliyet vardı. Kadıköy'de her yıl yapılan iklim mitinginin yerini Beşiktaş'ta bir basın açıklaması aldı. Ekonomik krizde batan bankalara aktarılan kaynakların iklim değişikliği politikalarından esirgendiği, bu kaynakların küçük bir bölümüyle bile dünyanın enerji üretiminde radikal iyileştirmeler yapılabileceği açıklamada öne çıkan savlardı.²⁰

Türkiye'nin sera gazı emisyonları artış hızında dünyada ilk sıralarda olması ve Kyoto Protokolü'nü imzalamasına rağmen iklim politikaları oluşturmaktan imtina etmesi, iklim hareketinin 2009 yılında çabalarını ulusal ve uluslararası düzeyde yoğunlaştırmasına neden oldu. Her yılın Nisan ayında ülkeler, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryası'na sera gazı emisyon envanterlerini teslim ederler. Bu envanterler iki yıl öncesinin emisyon verilerini açıklar. Türkiye'nin 2009'da açıklanan envanter sonuçlarına göre, 2007 yılında toplam seragazı emisyonu CO2 eşdeğeri olarak 372,6 milyon ton (Mt) olarak tahmin edildi. CO2 eşdeğeri olarak en büyük payı %77 ile enerji kaynaklı emisyonlar alırken, ikinci sırayı %9 ile atık bertarafı aldı. Tarımsal faaliyetler ve endüstriyel işlemler %7'şer paya sahipti. CO2 eşdeğeri olarak 2007 yılı toplam seragazı emisyonu 1990 yılına göre %119 artış gösterdi. 26 Nisan 2009'da İstanbul Kadıköy'de Küresel Eylem Grubu'nca düzenlenen "Küresel ısınmayı durdur/ Gezegeni kurtar" başlıklı mitingde 2009 yılının iklim mücadelesi için Kyoto sonrası dönemin anlaşmasının karara bağlanacağı yıl olması sebebiyle önemi, Türkiye'nin Kyoto'ya taraf olmasına rağmen 47 adet kömürlü termik santralin planlanması ve fosil yakıtlara artan bağımlılık eleştirildi. Önceki yıllara benzer bir koalisyon mitinginin düzenlenmesinde rol aldı.²¹ Ana teması iklim değişikliği ile mücadele olan 5 Haziran 2009'da Dünya Çevre Günü çerçevesinde yapılan açıklamalarda Kyoto'ya taraf olmanın iklim eylem planı olmaksızın etkili olamayacağı ve Türkiye'nin Kopenhag'da çıkacak olası karara katkı için sorumluluktan kaçmaması gerektiği vurgulandı.²²

Amerikalı yazar ve aktivist Bill Mc Kibben, NASA'dan iklimbilimci Jim Hansen'ın atmosferdeki karbondioksit oranı 350 ppm (atmosferdeki karbondioksit miktarının güvenli üst sınırının milyonda 350 parçacık) sınırını geçerse iklim değişikliğinin önüne geçmenin mümkün olmayacağı öngörüsüne dayanarak kurduğu 350.org adlı web sitesi ile günümüzde 394 ppm olan oranın 350 ppm'ye indirilmesi için kampanya yürütüyor. 24 Ekim 2009'da tüm dünyada "Uluslararası İklim Eylem Günü"nde 170 ülkede 4 bin eylem gerçekleştirildi ve Aralık ayında Kopenhag'da İklim Zirvesi (COP15) öncesi hükümetlere ve uluslararası karar mekanizmalarına iklim değişikliğini ciddiye almaları ve dönüşüm için gerçek ve çözüme yönelik adımlar atmaları talep edildi. Bu çerçevede Türkiye'de de iklim hareketi bu küresel kampanyanın bir ayağını oluşturdu ve İstanbul Taksim'de geniş katılımlı bir yürüyüş düzenlenirken Ankara ve İzmir'de de etkinlikler gerçekleştirildi. 2009'a kadar BM iklim zirveleri sırasında gerçekleştirilen iklim değişikliği küresel eylem gününe ek olarak Ekim ayında da 350.org'un şemsiyesi altında küresel bir ağ oluşturuldu.²³

Kopenhag'ta Kyoto sonrası bağlayıcı bir anlaşma için umutlar

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 15. Taraflar Konferansı (COP 15) 7-18 Aralık 2009'da Danimarka'nın başkenti Kopenhag'ta toplandı. Kyoto Protokolü'nün 2012 sonrası ikinci döneminin sözleşmesini belirlemek için 192 ülkeden 15 bin delege bir araya geldi. Küresel seragazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyumda finansal ve teknolojik yardım konularında bir anlaşmaya varılması için müzakereler yürütüldü ama bağlayıcı kararı içermeyen zayıf bir mutabakat çıktı. İki

yıl süren müzakereler ve 12 gün süren yoğun toplantıların ardından yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşmanın çıkarmaması, insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük tehditlerden olan iklim değişikliği gibi küresel bir sorun ile mücadelede devletlerin ulusal çıkarları ötesinde bir politik irade gösterememelerinden kaynaklandı. Müzakereler başlamadan önce uluslararası toplumun müzakerelerden kapsamlı ve bağlayıcı bir anlaşma ile çıkarması bekleniyordu. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), gelişmiş ülkelerden ve gelişmekte olan ülkelere farklı sorumluluklar almalarını bekliyor. Panel, sıcaklık artışını 2 derecenin altında tutabilmek için küresel karbon emisyonlarının 2050 yılı itibarıyla yarıya indirilmesini tavsiye ediyor. Gelişmiş ülkeler için 1990'ı baz yıl olarak 2020 yılı için yüzde 25-40'luk bir azaltımı, gelişmekte olan ülkeler için artıştan yüzde 15-30'luk bir azaltımı öngörüldü.²⁴

Sivil toplum açısından bağlayıcı bir kararın çıkmasına yönelik umutlar yüksekti. Türkiye iklim hareketi hem Kopenhag'taki zirvede hem de Türkiye'de Türkiye'nin sera gazı emisyonlarını azaltmak için bağlayıcı bir anlaşma için sorumluluk alması talebiyle baskı oluşturmaya çalıştı. Müzakereler devam ederken 10 Aralık'ta 350 Ankara, Greenpeace Akdeniz, Genç Yeşiller, İklim İçin Gençlik, Sürdürülebilir Ulaşım Merkezi, TEMA, Yeşiller Partisi ve WWF Türkiye, "Tuvalu burada Türkiye nerede?" başlıklı bir açıklama yayınladılar. Afrika ve diğer ada devletlerinden aldığı destekle Tuvalu'nun "yasal bağlayıcılığı" olan bir anlaşma için mücadele verdiğini Türkiye'nin de çözüme ortak olması vurguladılar. Türkiye'nin resmi müzakere heyeti tarafından yapılan etkinliğin girişinde Yeşiller Partisi ve Küresel Eylem Grubu (KEG) aktivistleri bir eylem yaptı. Türkiye'nin İklim Değişikliği Strateji Belgesi'nin açıklandığı yan etkinliğin girişinde yapılan eylemde 47 yeni kömürlü termik santralin işaretlendiği bir harita ve "Turkey Stop Coal" (Türkiye Kömürü Durdur) pankartı açtılar. Türkiyeliler 12 Aralık'ta kentte İklim İçin Küresel Eylem Günü kapsamında Danimarka Parlamentosu önünden başlayan ve 56 ülkeden 516 çevre örgütünü temsilen yüz bin kişilik yürüyüşe de katıldılar. Greenpeace Akdeniz Direktörü Dr. Uygur Özemesi, iklim zirvesinde Climate Justice Fast hareketine katılarak 14 günlük iklim orucu tuttu. Kurulduğu 1995'ten bu yana iklim değişikliğini temel yayın konularından biri olarak ele alan Açık Radyo 12 gün süren iklim konferansını - hem salondaki toplantıları hem sokaktaki eylemleri - 7 kişilik gönüllü programcı ekibiyle günü gününe takip etti.²⁵

Türkiye'de İstanbul'da 12 Aralık'ta Kopenhag ve dünyanın diğer şehirlerindeki eylemlerle eş zamanlı olarak bir yürüyüş gerçekleştirildi. Küresel Eylem Grubu (KEG), Yeşiller Partisi, Greenpeace, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP), Emekçi Halk Partisi (EHP) ve 350.org'un katıldığı yürüyüşte Kopenhag'daki müzakerelerdeki Türkiye heyetine hitaben 12 maddelik bir talepler listesi okundu. Bunlardan ilki Türkiye'nin "adil, eşitlikçi, yükümlülükleri olan ve atmosferdeki karbondioksit oranını 350 ppm'e indirmeyi hedefleyen uluslararası sözleşmenin oluşturulmasında aktif rol alması" olurken diğer talepler başta enerji olmak üzere ulaşım, şehircilik, konut politikalarında iklim değişikliğini durdurmak için neler yapılabileceğine dair önerileri içeriyor.²⁶

Bunlara karşın Türkiye, 2009 yılındaki Birleşmiş Milletler İklim Zirvesi'nde ortaya konan, sera gazlarını azaltmak konusunda yasal bağlayıcılığı olmayan ve "gelişmiş ülkelerin hedefleri" ve "önde gelen gelişmekte olan ülkelerin gönüllü vaatleri" üzerine kurulan Kopenhag Mutabakatı'na da taraf olmadı. Uluslararası iklim müzakerelerinde bağlayıcı kararlar çıkmadığı sürece Türkiye özel koşullarını bahane ederek iklim değişikliğine karşı ulusal ve uluslararası planda etkin bir mücadele vermekten kaçınmaya devam etti. Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı ve Kasım 2011'de yayınladığı Türkiye İlerleme Raporu'nda Çevre Faslı başlığı altında iklim değişikliğine ilişkin olarak "çok sınırlı ilerleme kaydedildiği" ve son zamanlarda Türkiye'nin uluslararası iklim müzakerelerinde AB pozisyonlarıyla uyumlu hareket etmeme eğiliminde" olduğu belirtildi.

Yerel çevre mücadeleleri ve iklim hareketi

2010 Nisan'ında Çernobil felaketinin 24. yılında Alliano girişim grubu, Hasankeyfi Yaşatma Girişimi, Karadeniz İsyandır Platformu, Loç Vadisi Koruma Platformu, Munzur Koruma Kurulu ortaklığıyla "Yaşamı yok eden enerjileri durdurmak için geliyoruz" sloganıyla Kadıköy'de bir miting düzenlendi. Nükleer, HES gibi enerji yatırımlarının yarattığı ekolojik tahribat yanında planlanan 50'ye yakın termik santralin de hem halk sağlığı hem de iklimi tehlikeye attığı yerel çevre aktivistlerince dile getirildi. Küresel iklim protestoları takvimine paralel olarak Ekim 2010'da 188 ülkede iklim değişikliğine karşı yapılan 7 binden fazla eylemden biri de Taksim'deydi. 350 hareketi ve Küresel Eylem Grubu (KEG), tarafından düzenlenen 10.10.10 eylemine yaklaşık 3 bin kişi katıldı. Düşünce Özgürlüğü için 7. İstanbul Buluşması için Türkiye'ye gelen Noam Chomsky ve Richard Falk da eyleme katıldı. Ayvalık, Çanakkale, Ankara ve İzmir, Yalova, Eskişehir, Antalya, Bursa, Adana, Trabzon ve Edirne'de de etkinlikler gerçekleştirildi. 27-28 Kasım 2010'da Sinop Gerze'de İklim Adaleti Koordinasyonu adına Yeşil Gerze Çevre Platformu ev sahipliğinde düzenlenen "Termik Santraller ve Tabiat Kanunu Karşı İklim Adaleti" buluşması gerçekleştirildi.²⁷ Buluşmada Türkiye ve dünyada enerji politikaları, termik santraller, iklim adaleti hareketi ve enerji politikalarına karşı gelişen

toplumsal muhalefet ele alındı. Sonuç bildirgesinde ormancılıktan tarıma, biyoçeşitlikten enerjiye bir çok konuda iklim değişikliğine ve ekolojik krize küresel eşitlik ve adalet ilkeleri perspektifinden çözümler sunuldu.

Aralık 2009'daki Kopenhag İklim Zirvesi'nde sera gazı emisyonlarının azaltılması konusunda 2012 sonrası için bağlayıcı bir karar çıkmaması sivil toplumun iklim müzakerelerine olan ilgisini de azalttı. Meksika'nın Cancun kentinde sonuçlanan 16. Taraflar Konferansı'na (COP16) katılım sağlayan müzakere heyetlerinin yapısı ve üst düzey otumlara devlet başkanlarının da katılımı Kopenhag'a göre düşük kaldı.²⁸ Yine küresel olarak eş zamanlı gerçekleştirilen mitinglerin İstanbul ayağında aralarında Küresel Eylem Grubu (KEG), Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP), Demokrasi ve Özgürlük Hareketi (DÖH), Yeşiller Partisi ve Greenpeace aktivistlerinin bulunduğu yaklaşık 300 kişilik grup Cancun'daki liderlere harekete geçmeleri için çağrıda bulundu. Türkiye'nin, toplam sera gazı salımında tüm dünya ülkeleri arasında 19.sırada yer aldığını ve OECD ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında sera gazları salımı %95 ile en hızlı artan ülke durumunda olduğu belirten aktivistler hükümetin İklim değişikliğini durdurmak için hazırladığı ulusal strateji planlarının hiçbirinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, enerji verimliliği ve tasarrufu konusunda somut ölçülebilir bir hedefleri bulunmadığı gibi karbon salımlarını artırıcı kirli enerji yatırımlarına hız verdiğini vurguladı.²⁹

Haziran 2011'de Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yayınlanan İklim Değişikliği Eylem Planı'nda (İDEP) hiçbir sera gazı salım hedefi verilmedi. Planda "Sanayi sektöründe enerji kullanımından (elektrik enerjisi payı dahil) kaynaklanan sera gazı salımlarının sınırlandırılması" veya "2023 yılına kadar sanayi sektöründe üretilen GSYH başına eşdeğer CO2 yoğunluğunun azaltılması" gibi somut hedef içermeyen ifadeler yer verildi.³⁰ Ankara'da Tüketici Dernekleri Federasyonu (TÜDEF) Bakanlığın planını "yeşil demagoji" olarak değerlendirdi ve planın ulusal ve detaylı hiçbir sayısal sera gazı azaltımı hedefi içermediğini ve kömürün tamamını kullanmak gibi iklimi değişikliğini derinleştiren politikalar geliştirildiğini belirtti.³¹

Küresel iklim zirvelerinden ulusal iklim politikalarına

"İklim Ağı", Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Doğa Derneği, Doğa Koruma Merkezi, Eurosolar Türkiye, Greenpeace Akdeniz, Kadıköy Bilim Kültür ve Sanat Dostları Derneği (KADOS), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA Vakfı), WWF-Türkiye ve 350 Ankara gibi sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla kuruldu. İklim ağının temel talepleri arasında Türkiye'nin "mutlak" sera gazı azaltım hedefi koyması, ciddi enerji verimliliği hedefleri koyması, iklime uyumu zayıflatan HES, duble yollar ve iklim dostu olmayan kentsel projelerini hızla durdurması ve iklim için uyum politikaları, hedefleri ve kaynağı ortaya koyması bulunuyor. İklim Ağı çalışma programı olarak 2012'de Doha'daki iklim zirvesi aracılığıyla Türkiye'de iklim gündeminin yaratılması, Türkiye'nin BMİDÇŞ'ye sunacağı 2. Ulusal Bildirimi'nin değerlendirmesinin Türkiye kamuoyunun ve ilgili uluslararası kamuoyunun gündemine taşınması ve Türkiye'nin mevcut enerji politikalarının iklim değişikliği ile mücadele için yeterliliğini değerlendirmek ve yenilenebilir enerji ile enerji verimliliği konularının önemine dikkat çekmek olarak belirlendi.³² Türkiye'nin önde gelen çevre STK'ları bir süredir enerji, su, toprak konularındaki faaliyetlerini iklim değişikliği ile ilişkilendirmeye ve politika önerilerine iklimi de dahil etmeye başlamışlardı. Bu ortak girişim, iklim değişikliğini Türkiye'nin politik ve ekonomik gündemine taşınmanın bir aracı olarak düşünülebilir. Öte yandan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı olarak 2010'da kurulan İklim Değişikliği Dairesi Şubat 2013'te kapatılarak Hava Dairesi'ne bağlı bir şubeye dönüştürüldü. Birleşme sırasında İklim Değişikliğine Uyum Şubesi'nin de kapatılması Türkiye'nin iklim değişikliği ile mücadeleyi düşük seviyede tutması olarak yorumlanabilir.

Açık Radyo ve İstanbul Politikalar Merkezi –Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi "İklim Değişikliği Tehdidine Karşı İstanbul Manifestosu"nu 23 Mart 2013'te yayınladı. "Gezegen Elden Gidiyor! Buna Razi Gelemeyiz" başlıklı metne Adalet Ağaoğlu, Ara Güler, Harun Tekin, Rakel Dink, Sezen Aksu, Tarkan ve Yaşar Kemal gibi Türkiye'nin kamusal aydınları imza verdi. İklim değişikliği tehditine karşı toplumsal bilinci yükseltmeyi amaçlayan manifestoya çevre örgütleri, inanç temsilcileri, siyasetçiler, insan hakları örgütleri ve sanat dernekleri gibi farklı aktörler de destek verdi.³³ Küresel imza kampanya platformu change.org üzerinden bir imza kampanyası açıldı ve ayrıca kurulacak bir izleme komitesi ile Türkiye'nin İklim değişikliği politikalarını izleyip değerlendirecek ve Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a, ilgili bakanlıklara ve siyasi parti liderlerine yönelik lobi faaliyeti yapılacak.

Diğer yandan Haziran 2013'te İstanbul'da küresel bir iklim kampanyasının ilk ayağı gerçekleşecek. Daha önce de küresel ve ulusal düzeyde iklim politikalarına müdahil olmaya çalışan 350.org hareketi, bugüne kadar verilen iklim mücadelesinin yetersiz kaldığına dikkat çekerek Küresel Eksen Değişimi (Global Power Shift) adı altından devletlerin iklim değişikliği konusunda bağlayıcı adımlar atmasını sağlamak için dünya

çapında dönüştürücü bir iklim hareketi oluşturulmasına yönelik bir kampanya gerçekleştirildi. İlk aşamada Haziran ayında yaklaşık 100 ülkeden 500 katılımcı İstanbul'da bir araya gelerek, geldikleri ülke ve bölgelerdeki iklim hareketlerinin faaliyetlerini anlatarak iklim hareketinin geleceği için bir strateji oluşturacak. İkinci aşamada katılımcılar takım halinde kendi ülkelerinde iklim hareketini aktif bir şekilde örgütlemeye yardımcı olacaklar.³⁴ Türkiye iklim hareketi iklim müzakereleri üzerinden yürütülen hareketlere dahil olsa da farklı küresel iklim ağları ile etkileşimde kalacağı benziyor.

Sonuç

Ulusal siyasi fırsatlar bazı durumlarda daha geniş bir çerçevede uluslararası ortam ile iç içe geçiyor ve dolayısıyla uluslararası bağlamdaki değişimler veya bu değişimlerin algılanışı aktivistlere ulusal planda fırsatlar yaratıyor.³⁵ Türkiye iklim hareketi, eylem takvimini büyük oranda uluslararası iklim müzakerelerine göre belirledi. 2005'te gelişmeye başlayan küresel iklim hareketinin bir parçası oldu ve iklim değişikliği ile mücadelede bağlayıcı ve etkin bir uluslararası anlaşma için küresel taleplere katıldı. Öte yandan iklim müzakereleri, iklim hareketinin Türkiye'de hükümete ve ilgili bakanlıklara yönelik taleplerini duyurmaları ve kamuoyu desteği almaları açısından bir meşruiyet yarattı. Türkiye'nin mutlak bir sera gazı salım azaltım hedefi koyması, bununla birlikte enerji verimliliğini ve yenilenebilir enerjileri desteklemesi gibi talepler çoğunlukla bağlayıcı bir küresel anlaşmaya Türkiye'nin de katılması üzerinden tartışıldı.

Türkiye iklim hareketi, müzakerelerin yarattığı fırsatlar kadar kısıtlarıyla da karşılaştı. Özellikle 2009 yılında Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da gerçekleştirilen iklim zirvesinde Kyoto sonrası bağlayıcı bir anlaşma çıkabileceğine dair siyasi umutlar yüksekti ama zirve zayıf bir mutabakat metni ile sona erdi. Türkiye, kapasite geliştirme, adaptasyon, teknoloji transferi alanındaki mali yardımlardan ve yeni fonlardan faydalanmak isterken müzakerelerde herhangi bir emisyon indirim hedefi açıklamadı ve Kopenhag Mutabakatı'na taraf olmadı. Türkiye iklim hareketi 2007'de başlattığı "Türkiye Kyoto'yu İmzala" kampanyasıyla iklim değişikliğinin gündeme yerleştirdi ve karar vericilerin üzerinde etkili olmaya çalıştı. 2009'da Kopenhag'da bağlayıcı bir anlaşma karar çıkmaması, küresel ve ulusal iklim hareketlerini stratejilerini değiştirmeye ve orta vadede ulusal iklim politikalarının oluşturulmasına ağırlık vermelerine yol açabilir.

KRONOLOJİ

1985 Türkiye Çevre Vakfı, John Gribbin'in Climate and Mankind kitabını İklim ve İnsan adıyla Türkçe'ye çevirdi.

1995 Açık Radyo kurulduğu günden bu yana iklim değişikliğine dikkat çekiyor.

2004 Üç Ekoloji dergisinin 2004 Yaz sayısı (Sayı 3) dosya konusu "Küresel İklim değişikliği: Politikasından Psikolojisine"

2004 Türkiye, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf oldu

Haziran 2005 Türkiye Yeşilleri İklim Değişikliği ve Küresel Ekoloji Çalışma Grubu kuruldu.

2005 İklim aktivisti Jonathan Neale 'Küresel Isınmayı Durdur, Yoksulluğu Tarih Yap' konusu çerçevesinde İstanbul ve İzmir'de küresel iklim değişimi üzerine konferanslar verdi.

15 Ekim 2005 Yeşiller, Üç Ekoloji ve Heinrich Böll Stiftung "İklim Değişikliği ve Küresel Adalet" konferansı düzenledi. Wolfgang Sachs davetli konuşmacı, Ömer Madra ve Ümit Şahin tartışmacıydı

Aralık 2005 Türkiye'de ilk iklim değişikliği mitingleri İstanbul, Ankara ve İzmir'de düzenlendi

2006 Barışarock'ta Küresel Eylem Grubu tarafından iklim değişikliği konusunda panel düzenlendi.

16 Şubat 2006 Türkiye Yeşilleri'nin Avrupa Yeşilleri'nin kampanyasıyla eşgüdüm içinde yürüttüğü iklim değişikliği kampanyası başladı (İklim Değişikliğini Durdur, Yaşamı Sürdür)

7-8 Ekim 2006 Türkiye Yeşilleri'nin düzenlediği ilk İklim Değişikliği Aktivist Okulu yapıldı.

Kasım 2006 Küresel Eylem Grubu'nun çağrısıyla İstanbul Kadıköy'de "Küresel Isınmayı Durdurun" talebiyle 47 ülke ile birlikte eş zamanlı bir miting düzenlendi.

Ocak 2007 Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi'ni BMİDÇS Sekreteryası'na iletti.

3 Şubat 2007 ABD eski Başkan Yardımcısı Al Gore'un Uygunsuz Gerçek' (An Inconvenient Truth) filmi Türkiye'de gösterime girdi

13 Şubat 2007 Yeşiller, İklim Değişikliği Acil Eylem Planını açıkladı.

Şubat 2007 Yeşiller, "Türkiye Kyoto'yu İmzala!" kampanyası başlattı

2007 Ömer Madra ve Ümit Şahin'in "Küresel Isınma ve İklim Krizi"adlı kitabı Agora Kitaplığı tarafından yayınlandı.

2007 Mikdat Kadioğlu ve Serhan Yedig'in "99 Sayfada Küresel İklim Değişimi" adlı kitabı İş Bankası Yayınları tarafından yayınlandı

27-28 Ekim 2007 Türkiye Yeşilleri ve Heinrich Böll'ün birlikte düzenlediği Kuraklık Sempozyumu düzenledi

2007 Reşat Uzman'ın "Küresel Isınma ve İklim Değişikliği : İnsanlığı Bekleyen Büyük Felaket mi?"adlı kitabı Bilge Kültür Sanat tarafından yayınlandı.

2007 Mikdat Kadioğlu'nun "Küresel İklim Değişimi ve Türkiye (Bildığınız Havaların Sonu) kitabı Güncel Yayıncılık tarafından yayınlandı.

12 Nisan 2007 Greenpeace "Enerji Devrimi: Sürdürülebilir bir Dünya için Enerji Yol Haritası"raporunu açıkladı

21 Nisan 2007 Küresel Eylem Grubu, Kadıköy'de İklim Panayırı kurdu

28 Nisan 2007 İstanbul'da Yeşiller, Greenpeace ve Küresel Eylem Grubu'nun çağrısıyla iklim değişikliği mitingi düzenlendi.

8 Aralık 2007 Türkiye Kyoto'yu İmzala mitingi İstanbul Kadıköy'de gerçekleştirildi.

20 Eylül 2008 İklim değişikliğine ve etkilerine dikkat çekmek için Avrupa turuna çıkan Greenpeace'in "Rainbow Warrior" gemisi İstanbul'a geldi

2008 İklim Platformu, Bölgesel Çevre Merkezi Türkiye Ofisi (REC Türkiye) ve Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) İklim Platformu'nu kurdu.

2008 Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü (İklim Değişikliğinin Bilimsel, Ekonomik ve Politik Analizi) adlı kolektif kitap Bağlam Yayınları tarafından yayınlandı.

Ağustos 2008 Milliyetçiliğe, Irkçılığa, Küresel Isınmaya Karşı BarışaRock festivali düzenlendi.

Aralık 2008 TEMA Vakfı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) nezdinde Türkiye'den Gözlemci STK statüsüne sahip olan ilk STK oldu.

2009 Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Araştırma ve Uygulama Merkezi (MURCIR) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (UNFCCC) Türkiye'den akredite olan ilk ve tek üniversite/araştırma kuruluşu oldu.

Şubat 2009 Türkiye, Kyoto Protokolü'ne taraf oldu

6 Nisan 2009 Greenpeace, ABD Başkanı Barack Obama'nın Türkiye ziyareti sırasında küresel ısınmaya dikkat çekmek amacıyla İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nde bir eylem gerçekleştirdi. Boğaziçi Köprüsü'ne çıkan aktivistler Türkçe ve İngilizce "Barış için iklimi kurtar" yazılı pankartlar astılar.

Temmuz 2009 İklim için Gençlik, iklim adaleti ve gençlik hareketi temaları ile çalışmaya başladı.

24 Ekim 2009 350 Ankara ve İklim için Gençlik Ankara'da Gençlik Parkı'ndan Meclis Parkı'na yaklaşık 200 bisikletle gitti ve parlamentoya iklim için harekete geçilmesi çağısında bulundular

Kasım 2009 Büyükelçi Mithat Rende iklim başmüzakerecisi olarak atandı

Aralık 2009 Greenpeace Akdeniz Direktörü Dr. Uygur Özemesi, 7 Aralık'ta Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da başlayan iklim zirvesinde Climate Justice Fast hareketine katılarak 14 günlük iklim orucu tuttu.

10 Aralık 2009 Kopenhag'da iklim müzakerelerinde 350 Ankara, Greenpeace Akdeniz, Genç Yeşiller, İklim için Gençlik, Sürdürülebilir Ulaşım Merkezi, TEMA, Yeşiller Partisi ve WWF Türkiye, Tuvalu burada Türkiye nerede? başlıklı bir açıklama yayınladılar.

Aralık 2009 İklim için Gençlik COP15 sırasında Türkiye'de ilk kez canlı yayın ile ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nden iklim müzakerelerine bağlanıldı. Çeşitli kurumları temsil eden uzmanlar ile müzakerelerdeki gidişat ve olası gelişmeler tartışıldı.

Nisan 2010 Çernobil felaketinin 24. yılında Alliano girişim grubu, Hasankeyfi Yaşatma Girişimi, Karadeniz İsyandadır Platformu, Loç Vadisi Koruma Platformu, Munzur Koruma Kurulu ortaklığıyla "Yaşamı yok eden enerjiler durdurmak için geliyoruz" sloganıyla Kadıköy'de bir miting düzenlendi

5 Mayıs 2010 Türkiye'nin "Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi" Birinci Çalıştayı Ankara'da, dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı'nda düzenlendi.

Temmuz 2010 İklim için Gençlik İstanbul'da düzenlenen Avrupa Sosyal Forumu'nda dağıtılmak üzere "Alt Tarafı Dünyanın Sonu" başlıklı bir kitapçık hazırladı.

10 Ekim 2010 350 hareketi ve Küresel Eylem Grubu (KEG) Taksim'de 10.10.10. eylemi düzenledi. Eylem 188 ülkedeki 7 bin eylemden biriydi ve Düşünce Özgürlüğü için 7. İstanbul Buluşması için Türkiye'ye gelen Noam Chomsky ve Richard Falk da katıldı.

27-28 Kasım 2010 İklim Adaleti Koordinasyonu adına Yeşil Gerze Çevre Platformu ev sahipliğinde düzenlenen "Termik Santrallere ve Tabiat Kanunu'na Karşı İklim Adaleti" buluşması Gerze'de gerçekleştirildi.

4 Aralık 2010 Küresel Eylem Grubu aktivistleri, İzmir'de iklim değişikliği üzerine bir forum düzenledi.

8 Aralık 2010 Greenpeace Akdeniz ve Küresel Eylem Grubu'nun katılımıyla İstanbul Taksim Meydanı ve İzmir Konak Meydanı'nda gerçekleştirilen eylemlerde Türkiye'ye Meksika'nın Cancun kentinde devam eden iklim müzakerelerinde gerekli adımları atması çağısında bulunuldu

Haziran 2011 Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından İklim Değişikliği Eylem Planı (İDEP) açıklandı

2011 Prof. Dr. İlhan Tekeli'nin editörlüğünde hazırlanan "Türkiye Açısından Dünyada İklim Değişikliği,"Türkiye Bilimler Akademisi Raporu olarak Yeni Reform Matbaacılık tarafından yayınlandı

Aralık 2011 Türkiye, Durban 17. Taraflar Konferansı'nda Kyoto Protokolü 2. Yükümlülük döneminde de sayısallaştırılmış sera gazı emisyonu sınırlama veya azaltım hedefi almayacağını deklare etti.

Ekim 2012 Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Doğa Derneği, Doğa Koruma Merkezi, Eurosolar Türkiye, Greenpeace Akdeniz, Kadıköyü Bilim Kültür ve Sanat Dostları Derneği (KADOS), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA Vakfı), WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) ve 350 Ankara iklim değişikliği konusunda ortak kaygılarını ve çözüm önerilerini birlikte dile getirmek üzere "İklim Ağı"nı kurdu.

11 Kasım 2012 350 Ankara'nın "İklimi Değil, Belediyeleri Değiştir" çağırısı ile 350 Antalya ve Yalova PAB ile birlikte 3 kentte Seçimin İklimse, Seçimim Sensin adı altında iklim dostu belediyeciliği tartışan bir seçim kampanyasını başlatıldı

26 Kasım 2012 İklim Ağı Türkiye'nin İklim Karnesini değerlendirdi

Şubat 2013 Çevre ve Orman Bakanlığına bağlı olarak kurulan İklim Değişikliği Dairesi kapatılarak Hava Dairesine bağlı bir şubeye dönüştürüldü.

23 Mart 2013 Açık Radyo ve İstanbul Politikalar Merkezi –Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi "İklim Değişikliği Tehdidine Karşı İstanbul Manifestosu"nu yayınladı.

12 Nisan 2013 Türkiye'nin 2011 yılı T-toplam seragazı emisyonu 422,4 Mt CO2 eşdeğerine yükseldi. CO₂ eşdeğeri olarak 2011 yılı toplam seragazı emisyonu 1990 yılına göre %124 artış gösterdi.

• Araştırma Görevlisi Dr., Betam, baris.baykan@bahcesehir.edu.tr

¹ İklim Değişikliği nedir? <http://web.ogm.gov.tr/diger/iklim/Sayfalar/%C4%B0klimDe%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9FiNedir.aspx>

² Çevre ve Orman Bakanlığı, Türkiye 1. Ulusal Bildirimi, İklim Değişikliği, 2007 www.dmi.gov.tr/FILES/iklim/ulusalbildirimtr.pdf

³ Türkiye sera gazı salımı azaltma taahhüdü vermekten kaçınıyor. Betam Araştırma Notu 121

⁴ Global Map Annex 1, <http://maps.unfccc.int/di/map/>

⁵ Climat : les émissions de carbone des pays du G20, http://www.lemonde.fr/le-rechauffement-climatique/infographie/2009/11/30/climat-les-emissions-de-carbone-des-pays-du-g20_1272402_1270066.html

⁶ Christopher Rootes , Anthony Zito & John Barry (2012): Climate

change, national politics and grassroots action: an introduction, Environmental Politics, 21:5, 677-690

⁷ ÇŞB, 2012. İklim Değişikliğinin Farkında Mıyız? Türkiye'nin İklim Değişikliği II. Ulusal Bildiriminin Hazırlanması Projesi Yayını, 20 sf.

⁸ Avustralya, Bangladeş, Bulgaristan, Canada, Şili, Kongo, Hırvatistan, Finlandiya, Paris,Almanya, Yunanistan, İrlanda, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Peru, Filipinler, Portekiz, Romanya, Rusya, Güney Afrika, İspanya, İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda, ABD, Türkiye, Venezuela.

⁹ 78'liler Vakfı Girişimi,Açık Radyo,Çevre Mühendisleri Odası,Çiftçi Sendikaları Konfederasyonlaşma Platformu,Dehap İstanbul İl Örgütü, DSİP, Gdo'ya Hayır Platformu, İstanbul Dış Hekimleri Odası, İstanbul Tabip Odası,Mazlum-der,Nükleer Karşiti Platform, Ödp İstanbul İl Örgütü,Sodev,SDP İstanbul İl Örgütü, Şoförler Derneği, Tez Koop-ış 2 no'lu Şube Üyeleri, TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu (İstanbul'da Tmmob'ye bağlı 23 Oda adına), Tükoder genel merkezi ,Türkiye Çevre Platformu , Yeşiller.

¹⁰ Uluslararası iklim politikasının arka planı için bkz: Cerit Mazlum, S., "Uluslararası İklim Politikası: Adalet ve Sürdürülebilirlik Ekseninde Bir Değerlendirme", E. Karakaya (Der.), Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü: İklim Değişikliğinin Bilimsel, Ekonomik ve Politik Analizi, 129-167, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2008.

¹¹ 1992'de OECD üyesi olan gelişmiş ülkelerin yanı sıra geçiş ekonomisine sahip (EIT) Rusya Federasyon, Baltık Devletleri ve bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsıyor.

¹² Üç bakanlıktan iklim değişikliği toplantısı http://www2.dsi.gov.tr/basin/kuresel_isinma2.htm

¹³ Destekçi kuruluşlar: Açık Radyo, Akdeniz Çevre Platformu (AKÇEP), Aliaoni Kampanyası, Amargi, Barışa Pedal, Barışarock, Batı Akdeniz Çevre Platformu (BAÇEP), Batı Karadeniz Çevre Platformu (BAKÇEP), Beşçeşmeler Kültür Sanat Derneği, BUĞDAY, Çevre İçin Hekimler Derneği, Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu, DİSK, Doğa Koruma Topluluğu, Doğu Akdeniz Çevre Platformu (DAÇE), Doğu Karadeniz Çevre Platformu, Doğu Konferansı, DSİP, Dünya Yalnız Bizim Değil Platformu, Ege Çevre Platformu (EGEÇEP), Fay-Der, GDO'ya Hayır Platformu, Gepgenç Festivali, Global Warner, Gökkuşluğu Vosvosçuları, Greenpeace, Haber-Sen Genel Merkezi, Hava-İş, Haydarpaşa Dayanışması, Heinrich Böll Stiftung Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Herkes Farklı Herkes Eşit Kampanyası, İrçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe!, İç Anadolu Çevre Platformu (İÇAÇEP), İstanbul Dışhekimleri Odası, İstanbul Tabip Odası, Kadıköy Belediyesi Kent Konseyi, KAOS GL, Karadeniz Fikir Klubü Platformu, KESK İstanbul Şubeler Platformu, Lübnan İçin Elele, MAZLUMDER, Metis Yayınları, Munzur Derneği, Nükleer Karşiti Platform, Pembe Hayat, Pratisyen Hekimler Derneği, Sinop Dernekleri Federasyonu, Sinopbizim , Siyanürlü Altına Karşı Bergamallılar, Siyasal Ufuk Hareketi, SODEV, Şoförler Derneği Tehlikeli Gemi Sökümünü Önleme Girişimi, Tiyatro Boyalı Kuş, Toplum Gönüllüleri, Tunceli Dernekleri Federasyonu, TÜBİDER, TÜKODER, Türk Tabipleri Birliği, Türkiye Çevre Platformu (TURÇEP), Türkiye Sakatlar Derneği, Validebağ Gönüllüleri, Vapurumu Vermiyorum İnsiyatifi, Yeşiller.

¹⁴ "Enerji [D]evrimi: Sürdürülebilir bir dünya için enerji yol haritası <http://www.greenpeace.org/turkey/Global/turkey/report/2008/4/enerji-devrimi-raporu.pdf>

¹⁵ 8 Aralık 2007 mitingini destekleyenler arasında, DİSK, KESK Şubeler platformu, Türk Tabipler Birliği, Çevre İçin Hekimler Derneği,, Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu, Metalurji Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, İstanbul Tabip Odası, Şehir Plancıları Odası, 78'liler Vakfı, Açık Radyo,Sesonline.net, Bianet, Alliano Platformu, Amargi, Barışa Pedal, Barışarock, BirGün gazetesi, Buğday, ÇGD, DSİP, Dünya Yalnız Bizim Değil (DYBD) Platformu, Genç Siviller, ÖDP, Sinop Bizim Platformu, Siyasal Ufuk Hareketi, Türkiye Sakatlar Derneği, Munzur Çevre Derneği, Yeşiller gibi kurum ve kuruluşlar vardı.

¹⁶ BM İklim Değişikliği Konferansı'nın TEMA'sı. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitafocus.aspx?primary_id=672&type=2&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial

¹⁷ Greenpeace iklim değişikliğinin tehlikelerini anlatacak

<http://www.turizminsesi.com/haber/-greenpeace,-iklim-degisikliginin-tehlikelerini-anlatacak-578.htm>

¹⁸ "Kyoto, devleti böldü" haberi

www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=guncel&ArticleID=877306&Date=17.06.2008, 17/06/2008.

¹⁹ Global Day of Action 2008 Update Newsletter <http://www.globalclimatecampaign.org/GCCnewsletter2009.pdf>

²⁰ Şimdi Zenginleri değil gezegeni kurtarma zamanı <http://www.bianet.org/bianet/bianet/111301-simdi-zenginleri-degil-gezegeni-kurtarma-zamani>

²¹ Türk Tabipler Birliği, Hava-İş Genel Merkezi, Eczacılar Odası, Dış Hekimleri Odası, İstanbul Veteriner Hekimler Odası, Petrol-İş Genel Merkezi, Açık Radyo, Amargi Kadın Kooperatifi, Antikapitalist Öğrenciler, Devrimci sosyalist İşçi Partisi, Dünya Yalnız Bizim Değil Platformu (DYBD), Genç Siviller, Greenpeace, Haydarpaşa dayanışması, İrçılığa Milliyetçiliğe Dur De, Kadın Dayanışma Vakfı, Kaos GL Derneği, Pembe Hayat LGBTT, Sesonline, Sinopbizim, SODEV, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, Yaşam Radyo, Yeşiller Partisi.

²² Kyoto'yu İmzalamak Yetmez, Eylem Planı Yok! <http://www.bianet.org/bianet/cevre/114993-kyoto-yu-izlamak-yetmez-eylem-planı-yok>

²³ 350.org Türkiye'de <http://350.org/en/350-t-rkiye-de>

²⁴ Kopenhag Zirvesi: Zayıf Mutabakat, Hedefsiz Türkiye. Betam Araştırma Notu 09/59

²⁵ Açık Radyo'nun Kopenhag Günlüğü http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=25476&cat=100

²⁶ Küresel ısınmaya karşı 12 talep: <http://www.sosyalistisci.org/index.php/ariv/63-380-13-kasm-2009/6111-kueresel-snmaya-kar-12-talep1>. Adil, eşitlikçi, yükümlülükleri olan ve atmosferdeki karbondioksit oranını 350 ppm'e indirmeyi hedefleyen uluslararası sözleşmenin oluşturulmasında aktif rol alın. 2. Enerji değişikliği, enerji verimliliği ve enerji tasarrufu sağlayıcı radikal bir program oluşturulması için politik irade gösterin, gerekli yasal ve idari düzenlemeleri yapın, tüm bunları piyasa koşulları içinde değil, sosyal devletin yapması gerekenler olarak, kamu yararı gözeterek yapın. 3. Derhal lisans almış olan veya lisans bekleyen bütün (47) kömürlü termik santrallerin yapımından vazgeçin. 4. Hala işletilmekte olan kömürlü termik santrallerini, çalışanlarına yeni iş garantisi sağlayarak kapatın. 5. Fosil yakıtlara dayalı enerji politikanızı değiştirin. Rüzgar, güneş, dalga ve jeotermal enerji kaynaklarından enerji elde edilmesi için seferberlik ilan edin. Şirketlerin kârlı yatırımlar yapmasını beklemeden, kamu kaynakları ile yenilenebilir enerjilere yatırımlar yapın. 6. Ulaşım politikalarında radikal değişiklikler yapın. Otomobillerin kullanımına herkese eşit olarak uygulanacak sınırlamalar getirin. Herkesin daha fazla kullanabileceği, yaygın, ucuz, konforlu, dakik raylı toplu taşımacılığını yaygınlaştırın. 7. Yalıtımı yapılabilecek tüm binalarda enerji tasarrufunu arttıracak izolasyonların yapılması için mali kaynak ayırın. 8. Sizlerin medeniyet, zenginlik diye gördüğünüz ama her biri enerji canavarı olan çok katlı iş merkezleri, büyük alışveriş merkezleri ve konutlar yerine enerji tasarruflu, iklim koşullarına uygun az katlı mimari özelliklere sahip binalar inşa edin. 9. İstanbul Boğazı'na 3.köprü yapma girişiminden vazgeçin. 10. Şehirlerarası taşımacılık ve ulaşım için demiryolunu başlıca araç olarak belirleyin, gerekli altyapıyı kurun. 11. Tüm bina, reklam panoları ışıklandırmalarını yasaklayın. Bütün bina içi aydınlatmalarının enerji tasarruflu ampullerle yapılabilmesi için ücretsiz dağıtım yapın, herkesin kullanmasını sağlayın, bunun için kaynak ayırın.12. Türkiye'nin, 2020'ye kadar kişi başına düşen emisyon seviyesini 6,5 tonda sabit tutma hedefini gerçekleştirmesini sağlayın.

²⁷ İklim Adaleti Koordinasyonu adına çağrıcılar: Yeşil Gerze Çevre Platformu, Bartın Platformu, Yalova Çevre Platformu, Erzin Çevre Platformu Destekleyenler: Ekoloji Kolektifi, Çanakkale Biga Çevre Platformu, TMMOB Ankara İKK, Çevre Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, Ekolojik Yaşam Derneği, Doğader-Doğayı ve Çevreyi Koruma Derneği, Saklıkent Koruma Platformu, Bolkarları Koruma Platformu, Hasangazi Köy Meclisi Derneği, Porsuk Köy Meclisi Derneği, Maden Köyü Çevre Platformu, Gerze Belediyesi, Tüketici Dernekleri Federasyonu, Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu, GDO'ya Hayır Platformu, Kimya Mühendisleri Odası, Amasra Belediyesi, Bartın Belediyesi, Zonguldak/Musul Çevre Platformu, Erzin Gönüllüleri Derneği, Çetko

²⁸ İklim Müzakereleri Rayına Oturdu Mu? <http://www.yesilufuklar.info/mercek/99-mercek/1236-iklim-muzakereleri-rayina-oturdu-mu>

²⁹ Uyumayın, iklim değişikliği için harekete geçin!<http://www.marksist.org/gezegen/115-iklim-degisimi/2525-uyumayin-iklim-degisikligi-icin-harekete-gecin>

³⁰ İklim Değişikliği Eylem Planı http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/IDEP/%C4%B0DEP_TR.pdf

³¹ Tam bir yeşil demagoji yapıyor! <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=255932>

³² İklim Ağı, İklim Değişikliği Sivil Toplum Platformu,

http://www.iklimdegisikligi.org/web_14966_1/neuralnetwork.aspx?type=1578

³³ Gezegen Elden Gidiyor: Buna Razi Gelemeyiz, <http://ipc.sabanciuniv.edu/event/gezegen-elden-gidiyor-buna-razi-gelemeyiz/>

³⁴ Küresel Eksen Değişimi Hakkında <http://globalpowershift.org/turkish/>

³⁵ Meyer, D. (2003) Political opportunity and nested institutions, *Social Movement Studies*, 2(1), pp. 17–35.